

Переможець.

Фактичний редактор місцевої газети „Рідна Клуна“ Ларивон Іванович Безнадійко сидів у себѣ дома в кабінеті й з ненавистю прислухався до сусідньої кімнати: там сиділи його жінка й Борис Борисович Дунда, не-постійний співробітник „Рідної Клуни“. Безнадійко був чоловік жовчний, нервовий, дразливий, — і бубоніння Дунди намотувало йому нерви до того, що він аж укривався потом, бліднів і з безсило залопотнівши очима одкидався на спинку стільця.

Дунда забіг „усього на одну хвилиночку“, але сидів уже більше двох годин. Ларивону Івановичу треба вийти на завтра статтю, жінка має їхати на дачу, там засталися діти з одною прислугою, до поїзду лишилось грам-офон, Дунда проклята (іменно, Дунда! — і прізвище як-раз наче навишне Бог йому прибрал!) — сидить і торохтить без устанку, без перерви, без надії на кінець.

Як ще тільки він ускочив у сні, Ларивон Іванович зараз же суворо й жмуrom попередило його, що ні в його, ні в жінки нема часу. Дунда не чув. У Ізальні Ларивон Іванович знов голосно й сердито попрохав жінку спішити, бо треба покінчити ще деякі справи. Навишне мовчав, не одповідаючи Дунді, що-хвилини виймав годинника, потім демонстративно вийшов до себе в кабінет, — Дунда й вухом не повіла. Тільки халливо, приשמелувато кліпав своїми білими, як у поросат, війми й нетерпляче чекав монету, коли йому можна знов заторохотіти.

— Вав... вав... вав... — чулося з Ізальні. Дунда не вимовляв „р“ і через те мова його здавалась складеною з літери „в“.

Це був страшний чоловік, цей Дунда. Він міг говорити від світаня до світаня і при яких хоч умовах: по серйозани, пильським обізі, в таку спеку, коли навіть саме сонце жадібно

роззявляв рота від задухи; в дощ, під парасолом, стоячи де-небудь під стіною, придушений натовпом загнаних бурєю людей; на похоронах близької й дорогої вам людини; навіть перебігаючи через улицю, запружену ревучими автомобілями, трамваями й фіакрами.

Про що він говорив?

Ах, про все, що хочете! Він мав деякі теми, але любив їх мабуть через те, що вони найбільш чухали його язика, вічно сверблячого.

Балакав він кструбато, халливо, захлинаючись, немов слова з його рота вилитали страшно налякани чимсь там у середині, як люде з будинку, що загорівся.

Коли він приходив до кого-небудь з своїх приятелів (а приятелів йому були всі) і в того приятеля під той час, не дай Боже, було якесь зібрання або просто гості, то й приятель, і його зібрання і гості — все пропало. Поспішно роздагачись (а то часом і зовсім не роздагачись), не слухаючи хазяїна, не розуміючи ні натяків, ні олівертих прохань помовчати, Дунда вбігав туди, де найбільше було людей і... починалось. Він давляв словами, плывався ними, ковтав їх, махав руками, спинаючи найменше бажання перебити його мову, робив благоаче й шось обіцяючи лице, хутко-хутко заспокоюючи кивав головою, немов розуміючи все, що треба, і говорив, говорив, говорив. Він робив вражіння неспівданого вулкана, що виростає між вами і сивав безупинно сірим попілом словами. Спочатку люде одмахуються од того попілу, всяко ховаються від його, струсяють, захищаються. Але від попілу не можна нічим захиститись: при Дунді неможливо ні розмовляти, ні співати, ні читати. Помітивши якусь перешкоду собі, він міцніше хапа за ланку свого слухача, підносить вище голос і ще халливіше, навіть з жахом якимсь, сиде словами. Розмови стихають, покравляючись попілом. Облігати стають сірими, сонними, млявими, попільними. В очах уже навіть і диву-

вання, ні гніву, тільки покнірість та повна апатія. А попіл силпється, силпється, силпється. Хазяїн і хазяйка сидять в сусідній хаті й великими, тоскними очима дивляться одне на одного. В кухні над погаслим самоваром безнадійно куняє куховарка.

— Ну, знаєте... Здається, час уже й додому. Раптом зробивши надприродне зусилля, зривається хто-небудь з місця.

— А час... часі..

Гості трохи оживають, як пильні сунуть в сніи й без вечері, не прощаючись навіть з хазяїнами, вибігають на сходи. А Дунда, не випускаючи з рук своєї жертви, разом з нею також виходить і силде, силде, силде.

Ларивон Іванович раз натрапив був на чудесну ідею: хай Дунда не говорить, а лише все те, що має говорити. Як редактор газети Безнадійко аж захвилювався від цієї думки. Уявіть собі: мати такого фелетониста-юмориста! Звичайно, — Дунда мав писати пілком поважно, серйозно, а ні трішки не силкнучись на юмор. Те, що він говорив, досить було записати, дати заголовок „Думки неубажкої людини“ і була б знаменита юмористина. Треба правду сказати, Дунда взагалі зовсім не гупо говорив, часом же то й дотепно. Фальсифікація вийшла б ідеальна!

Дунда ідею Ларивона Івановича прийняв розсудливо й охоче згодився. Два дні його нігде не було видно, а на третій він приніс у „Рідну Клуно“ цілий пакет. Безнадійко з туканям серця розгорнув його й почав читати. Господи! Пустяки Сахара і більше нічого. Сіра, одноманитна, без сдиного оаза, нула і убійча.

Рукопису Ларивон Іванович не взяв, мрію свою розбив, а Дунду сказав служниці приймати раз на тиждень, у суботу, коли Безнадійки ходили до театру.

* * *

І от цей чоловік вдерся в хату Ларивона Івановича, одяв у його жінку,

осиротив, так сказати, дітей і без утими сивав і сивав словами. Та ще до того говорив на свою улюблену тему: українізація шкіль, родин і дрібногo кредиту. Коли доходило до „українізації шкіль, родин і дрібногo кредиту“ — годі! — ніщо не могло втривати його нещасливиця, з яким балакав Дунда.

Безнадійко сперши голову на руку, Ларивон Іванович дивився кризь вікно на вулицю і вже знов не вірив у відродження України. А коли й відродиться вона та налюдижить оттаких Дунд, то краще хай не відроджується, краще зачиняти „Рідну Клуно“, відлати дітей у шоферську школу, а самому зайнятися авіацією. Більш користи буде й людам і собі!

Вмити Безнадійко живо підвів голову й пильно став дивитися на вулицю. Так! — ішов Цвях! Це його довга, недоладна постать, його незграбне, провінційне пальто, гострий, як у китаїшів капелюх. І, очевидно, прямиував просто да редактора додому.

О, то вже на сьогодні знавдо! Це й Цвях? Ні, ні, це вже над мрію, цього ні один чоловік винести не може.

Ларивон Іванович схопився, невідомо на віщо прудко застігнув на всі гудки піджак і халливо забігав з кутка в куток, що разу на повороті зазираючи в вікно.

Так, Цвях ішов до його!

Хто такий був цей Цвях, Безнадійко не знав, — та й не хотів знати, — щоб тих всіх Цвяхів немало знало! Якийсь не то стригуляста з суду, не то провинційний учитель гімназії, не то дрібний репортер дрібногo газетки. Навіть прізвища його не знав, називаючи про себе просто Цвяхом. Бо це, дійсно, був нечаче чорно-ривавий, вигнунтий з стіни, погнунтий і погано вирівняний, довгий пвях.

Ларивон Іванович знав тільки, що цей чоловік майже що тижня являвся в редакцію „Рідної Клуни“ з обережками рукописів, від якими стояв підпис „Сена — ратист“. В рукописах же тих було не що інше, як рішуча, серйоз-

на вимога негайного відділення України від Росії.

Се був форменний маніак! Ларивон Іванович просто боявся його. Кожен рукопис був з початку до кінця пересичений ненавистю до всього руського, — до газет, окремих осіб, косовороток, писемників, самоварів, ідей, колош, усього чисто! Все, що було руське, тільки шкодило Україні. І через те негайно, — поки не пізно! — треба було сепаруватися. При цьому його план був такий: частині України — тікати під Турцію; частині — під Австрію; а третій і останній — під Китай або Персію. І ні одного метру з української землі для капанської Росії!

Через це, мабуть, мова його рукописів була ретельно витищена від русизмів і повна незрозумілих для редакції „Рідної Клуни“ слів — очевидно, австрійських, турецьких та китайських.

Спочатку Ларивон Іванович, здивований і сердитий, хотів докладно поговорити з Цвяхом і вияснити йому помилковість його плану; але Цвях зараз же образився. Це був дуже гороривий та жмуrom-вразливий чоловік. Коли він починав говорити, то чорно-риваве, довге лице його насамперед темно червоніло і дивилося з таким понурием, ворожим напруженням, що ставало ніяково, тісно і хотілось, щоб хто небудь прийшов та перебив розмову.

Один час Безнадійко серйозно думав, що це просто провокатор, якого підіслали в „Рідну Клуно“ з сепаратизмом. Ну, леж так: тут тільки того й їдуть, щоб спіймати на сепаратизмові, а цей дурень так і суне його під ніс. Але секретарь редакції д. Солондальський думав інакше: — це був просто дуже сердитий на руські газети провинційльний писак. Його, мабуть вигнали звідкись і він тепер рішив помститись і сепарувати від них Україну.

Але так чи сяк, а Ларивон Іванович мав серйозну бід у цим чоловіком, головне, що сепаратист був щиро закоханий у собі, страшенно ображав-

ся за всяке неприємне йому слово і зараз же починав довго, сердито балакати. Він, здається, міг би не менше Дунди говорити, колиб Ларивон Іванович не вставав і не просив його прийти в другий раз.

В останнє ж побачення він заявив, що не дозволить надалі „Рідній Клуні“ морочити голову Україні,—се-б-то не друкувати його статей — і візьметься до тої справи з „цілою рішучістю“. Очевидно, тепер він як раз і йшов з цею метою—просто до хати Безнадійки. Безнадійко ще раз подивився в вікно. Цвях уже підходив до ганку, задравши голову й розшукуючи очима номер дому. Ніс його, схожий на спринцовку з темносірої гуми, понурою бульбою звисав на губу, а маленькі, гострі очі дивились рішуче й роздратовано.

Ларивон Іванович рішив на його дзвінок не одчиняти дверей та й край!

Але зараз же зміркував, що сей упертий, уїдливий чоловік на цьому не заспокоїться. Від його можна сподіватися, що сяде на лавочку біля воріт і стеретиме там цілий день і ніч. Значить, ні йому, ні жінці вже не можна буде вийти з хати.

Пустити? Але як пускати такого типу? Він же не одпустить до вечора. Та ще добре, як розмова скінчиться мирно, а як у його в кишені який небудь старокозацький або молодотурецький пістоль? Від такого маніяка, та ще так рішучо настроєного всього можна сподіватись.

Але що ж робити? Не пускати—горе, пустити—біда.

Безнадійко, чуючи, що ось-ось зазеленить дзвінок, гарячково думав, бігаючи по кабінету.

І раптом, „осіяний натхненням“, як кажуть поети з „Рідної Клуни“, він аупинився, схопив у собі промиготілу ідею й прожогом кинувся в ідальню. Навіть Дунда замовк від його раптової, як буря появи.

— Голубчику Дунда, радість, дорогий мій!!—зараз же звернувся до цьо-

го Безнадійко, хапаючи його обома руками за ладкани піджака—Будьте батьком рідним, виручіть! Я й жінка мусимо зараз же — Ларивон Іванович вирвав з кишені годинника й з одчаєм на лиці подивився на його.—Вже, голубко, за чверть одинадцята! Я спізнився в редакцію, а ти на поїзд не встигнеш... Голубчику Дунда, будьте рідним... чи той... будьте батьком рідним: ось зараз подзвонить до мене один чоловік. Дуже симпатичний, розумний чоловік, він служив в консисторії... Він хоче поговорити зо мною з приводу одного цікавого питання, а я абсолютно, ні крихти не маю вільного часу. Може б ви, серце, поговорили з ним? Він дуже цікавиться відродженням України, українізацією родин і політики.. Я вас тут лишу у себе в кабінеті.. Дзвінок? Ні, то трамвай... Так я лишу вас у себе в кабінеті, а ви вже поговоріть з ним. Я представляю вас, як визначного члена редакції. Добре? Щоб він чого не подумав, він трохи образливий. Добре, голубчику? А ми з жінкою зараз же ідемо, бо вже пізно. Голубок, одягайся швиденько! Борис Борисович побуде тут з гостем, а ми швиденько підемо.

Дунда нетерпляче кліпав очима і хотів говорити. Він, розуміється, з першого-ж слова, згодився, про це й мови не могло бути.

Жінка зараз же побігла в снін, одягла капелюх, а Ларивон Іванович з Дундою швидко пішли в кабінет, обидва одночасно й гаряче балакаючи.

І в ту ж мить зачувся дзвінок.

— Так ви ж, голубчику, глядіть! — захвилювався Ларивон Іванович, збираючись бігти в снін—Докладно виясніть йому свою точку. Це провінціал, розумієте, йому треба...

— Добре, Добре, Ларивон Іванович... Я вже... Пошу не турбуватись...

(Кінець буде).

В. Винниченко.

Переможець.

(Кінець).

Ларивон Іванович радісним підтяпцем побіг у передпокої. Одчинивши двері, він весело, привітно закивав головою й, пропускаючи гостя вперед, заговорив:

— А! Дуже приємно, дуже приємно! Що це вас так давно не б'єдно було? Заходьте, будь ласка... Роздагайтеся... Дуже приємно, що завітали до мене в хату...

Цвях, видно, наготювався до чогось иншого, бо аж зніяковів і непорозуміло дивився на господаря, стоячи серед сіней і не роздагуючись.

— Ви, певно, до мене в своїй справі? Прощу роздагатися.

— Так... Я до вас у справі.— Хмуро й ніби задумливо одповів Цвях і викашлявся. Він усеж-таки з підозріням зиркав на Безнадійку, готовий що-хвилини образитись.

В цей мент, не витерпівши, у сіни вибіг Дунда.

Ларивон Іванович зараз же поспішно познайомив їх, ласкаво взявши гостя під руку, потягнув його в кабінет. Дунда дрібними, нетерплячими кроками як салдати під команду: «біг на місці!», тупав ззаду їх. Він, неначе кіт, що бжить за хазяїном, який тримає в руках мишу, ласо ззирає на гостя то з одного боку, то з другого і робив ротом так, ніби щось беззвучно говорив.

В кабінеті Ларивон Іванович ще раз представив їх один одному і, показуючи на Дунду, долав:

— Це, добродію, один з наших головних співробітників «Рідної Клуни». Я, власне, гадаю з часом перекаласти

на його молодші плечі свої обов'язки, хе-хе! Навіть зараз думаю попросити Бориса Борисовича побути тут за мене з півгодини, поки я провою свою жінку на вокзал. Вона дуже забарила, а діти самі... Ви, добродію, будь ласка, з Борисом Борисовичем будьте так, як з мною. Що треба, можете йому сміливо говорити. Як з молодшим, ви може з ним швидче погодитесь... А я вже потім... Ви нічого не маєте проти, Борисе Борисовичу?

Борис Борисович тільки глибоко смачно зітхнув і любовно подивився на погнуту високу постать «сепаратиста».

Цвях, як видно, також не мав нічого проти, може навіть був задоволений, сподіваючись, справді, швидче погодитись з цим молодим, симпатичним добродієм.

— Так ви ж, голубе, як я забарюся...—тихенько сказав у сінях Ларивон Іванович до Дунди—зачиніть добре двері. Там французький замок, так ви тільки добре грюкніть. А ключ я беру з собою...

— Добре, добре, я вже гюкну! Не ту буйтесь!—з готовністю одповів Дунда, нетерпляче поглядаючи на ідалю, в якій ще чогось вовтузилась пані Безнадійкова.

Нарешті, господарі пішли, Дунда зачинив за ним двері й, як закоханий, якого чекає кохана, прожогом кинувся в кабінет.

* * *

А Ларивон Іванович від утіхи аж мало не затанцював на уліці на м'яві французів з кинематографічних п'єс. Жінка також була дуже рада та влячча несподіваному гостеві. Вона вже ждала, що матиме від чоловіка

наганя за свою мнґякстість та неадекватність рішуче обійтися з Дундою.

Але несподіваний гість і щаслива ідея Ларивона Івановича покривали все. Провівши жінку до вокзалу, посадивши її у вагон, (чого уже літ п'ятнадцять ні разу не було) і весь час задоволено та злорядісно потираючи руки, Безнадійко в чудесному любовному настрою поїхав у редакцію «Рідної Клуни».

Тут були непорядки, неприємности, але Ларивон Іванович сьогодні не нерувався, не тупотів ногами, не казав, що кине все к роспрочортовій матері і не грозився віддати дітей у шофери. Навпаки, таким коротким та лагідним співробітниками його не бачили ще з самого заснування газети.

Користуючись цим, поет Задержіхвіст (він же й кореспондент з Нью-Йорку) піллів і скромно попрохав авансу. Ларивон Іванович розіршив видати йому цілих два рублі.

В кімнаті співробітників пройшов зхвилюваний гомін. Ніхто нічого не розумів, але надзвичайне поведження Ларивона Івановича щось знаймувало. Чи не знайшов він якого патріота, що згодився давати поміч «Рідній Клуни»? А то бери вище,—може, в редакторській теці лежала телеграма з Петербургу про право вільно балакати в редакційному помешканню по українськи? Все може бути.

Але Безнадійко навіть добродію Солоденькому нічого не сказав, хоч той кілька раз сумовито й приємно зітхав, поглядаючи на Ларивона Івановича чекаючи очима.

Так і з «Рідної Клуни» вийшов, не викривши своєї тайни! В цьому ж стани й обідать пішов до українського товариства «Безлюддя».

В «Безлюдді» годували українськими стравами, але почуття після цих українських страв було таке, ніби чоловік наглитався гарячого каміння.

Через це Ларивон Іванович, маючи вередливий шлунок, почував себе завжди трохи пригнічено після обідів в «Безлюдді» й тому, скільки міг, уникав їх.

Але тепер замовив навіть борщу та вареників. Тут уже, очевидно, заговорила в йому очайдушність і веселе нахабство, яке завжди являється у людей, яким щастить. Ім наче хочеться подразнити долю, задиракувати кинуті їй виклики в лице й перевертати, чия вілья.

І, дійсно, борщ та вареники пройшли так, ніби й не в «Безлюдді» їх готували! Зьявилася легка очманілість і непевність в рухах, але це було пусте в порівнянню з тим, що бувало в инший час!

Потому Ларивон Іванович, щоб довершити призначений день, поїхав у Загородній сад, де грала трупа українських артистів. Ставили саме «Сердешку Ульяну або Як дбаєш, так і маєш», з співами, танцями, пожекою і божевільям. Старенька, трохи занедотого етнографічна, але дуже патріотична річ.

Він з приємністю просидів весь час у буфеті з трагіком Бугай-Бугаєвським і годині о дванадцятій задоволений і мило зтомлений поїхав додому.

Весь час в йому не забувалося те, що мало статися з Цвяхом від товариства Дунди.

* *

Підійжаючи до свого будинку й машинально, як що ввечора, проводячи очима по вікнах своєї квартири, Ларивон

Іванович раптом помітив світло в своєму кабінеті.

Це було дивно! Хто там міг бути? Невже щось сталося на дачі й жінка або Горпина приїхала за ним? Оце біда!

На хвилину навіть мигнула забобонна думка, що це кара за злорядність над Цвяхом.

Халпиво заплятивши візникові, Ларивон Іванович трівожно побіг по сходах угору. По дорозі йому вмить прийшло в голову, що це можуть бути злодії. Дізнавшись від дворника, що пани на дачі, вони залізли та й поруються там.

Ця догака припнула його халпивість. Нерішуче постоявши трохи перед дверима, він нарешті, потихеньку одімкнув їх і нечутно ввійшов у сіни. Тут було темно і з кабінету кризь щілину косо лягала смуга електричного світла, перерізаючи чийсь калюші.

В кабінеті чувся чужий чоловічий голос, сердитий, наступаючий, бьючий, як мототком, за кожним словом.

— Що таке Толстой, я питаю вас? Анальфает! Політичний, філософський науковий анальфает!

«Анальфает?»—здивовано й машинально подумав Ларивон Іванович, не мужичи зразу угадати, що значить це слово і вже розуміючи, чий це голос.

— Ваш Толстой просто неукі більше нічого! Ви подумайте, чого варта вся російська культура? Чого? Самовар, нагай і кошоворотка, от усе, що руські дали Європі!

Ларивон Іванович обережно, на шпильках підкрився до дверей і зазирнув у щілину: невриже могла статися така неприродна річ, що Дунда пішов і покинув з кимсь иншим цього маньяка?

І раптом аж одхитнувся назад, вражений несподіваною, неможливою картинною: на каналі сидів Дунда і з виглядом знесилоного, переможенного, стікаючого кров'ю борця дивився на Цвяха. Жовті, тоненькі вуса його апатично звисли на підборідді, губи загнулись вниз підковою, білі повіки вже не держались і налазили на очі, які дивились винувато, благаюче й покірно. Весь він розкис і мовчки перегнувся на один бік, як ті баби з снігу, що тануть на весні.

Явище було таке жахливе, таке надприродне, що Ларивон Іванович не хотів очам своїм вірити.

Але факт був фактом. Дунда сидів мовчки, а перед ним у пальті і по-китайськи гострому капелосі стояв на тому самому місці, де дванадцять годин тому назад покинув його Ларивон Іванович, — чорноіржавий Цвях. Він ні кроку не поступився в боротьбі і ні в голосі його, ні в позі не помітно було ніякої втоми. Він стояв і, махаючи перед собою зшитком рукопису, (який, мабуть, приніс для „Рідної Клуні“), рішуче без пауз, без яких-небудь ознак закінчення своїх думок говорив:

— Ми мусимо стояти за повний сепаратизм, пане добродію! Крайня пора забути про російський налігач. Тільки такі анальфabetи та політичні ідіоти, як редактор „Рідної Клуні“ можуть увяляти, що можна зробити що небудь, будучи залежними...

Ларивон Іванович потихеньку одійшов од дверей і, сціплюючи щелепи, щоб чимсь не рипнути, нечутно вийшов на сходи. Замкнувши за собою двері, він тихо спустився у низ. Згора крізь дерево дверей глухо бубонів металічно-хрипкий голос Цвяха.

* * *

Безнадійко довго стояв біля ганку, тупо й безнадійно дивлячись у жовтий язик вуличного лихтаря, нічний дозорець кілька раз проходив повз його, пильно придивляючись йому до лица і значно покашлюючи. Але Ларивон Іванович не помічав його, пригломшений несподіванкою.

Він два рази сходив на гору і прислухався: голос так само бубонів. Під ранок Безнадійко пішов ночувати до отелю. А коли вернувся о годині дванадцятій дня до дому і обережно зайшов у сіни, в квартирі було тихо.

В кабінеті на каналі, звалившись у той бік, у який хилився вночі, спав нещасний Дунда. З рота йому текла слюна і нею діловито та весело снідали мухи.

А на столі на видноті лежав рукопис, на якому сторчака стояв клаптик паперу з написом: „Для Рідної Клуні“. Прощу о чемність і борзу відповідь. Прийду за два дні. „Сепаратист“.

Перша стаття називалась: „Україна а Росія“. Друга: „Необхідність а konieczність сепаратизму“. Третя: „Наші анальфabetи а актуальна справа політична“.

Ларивон Іванович сів коло столу і тмляним, безживним поглядом став дивитись у куток.

Дунда болізно крехтав і так сопив у сні, так хапливо робив якусь довгу, одноманітну роботу.

Він спішив відновити свої розбиті сили.

В. Винниченко.

